

## Integracja dzieci w przedszkolu - wspólna edukacja dzieci pełnosprawnych i z niepełnosprawnością

Opracowała: Barbara Kontowicz

Aby człowiek mógł się rozwijać, realizować swoje pasje i marzenia, nieodłącznym elementem tego procesu oprócz wielu innych czynników jest edukacja.<sup>1</sup> Edukacja jest praktycznie wszystkim, bowiem może przybierać każdą postać. Jest to aktywność świadoma i nieświadoma, planowa i incydentalna, instytucjonalna i jednostkowa, celowa i bezcelowa. Wszystko staje się edukacją. Jest ona zjawiskiem materialnym i niematerialnym, ale przede wszystkim wszechobecnym.(...) Najczęściej stosowanym zabiegiem jest sprowadzenie terminu „edukacja” do pojęć operacyjnych, jak uczenie się i nauczanie.<sup>2</sup>

„Integracja rozumiana jest jako wielokierunkowe, zespolone działanie, mające na celu rewalidację jednostek odbiegających od normy lub też proces integrowania (włączania) osób niepełnosprawnych (w miarę możliwości i w odpowiednich warunkach) w zwykłe formy życia osobistego i społecznego, a także jako cel kształcenia ogólnego oraz specjalnego bądź wynik procesu rehabilitacji niepełnosprawnych. Integracja jako włączenie osób niepełnosprawnych w zwykłe formy życia społecznego odbywa się na różnych poziomach i w różnorodnym zakresie ludzkiej działalności, dając szansę pełnej samorealizacji dzięki umożliwieniu realizacji różnych funkcji”.<sup>3</sup>

Integracja w przedszkolu wyznacza nie tylko rezultat całego procesu wychowania, ale pojawia się też na poszczególnych etapach prowadzących do tego rezultatu w przebiegu procesu rozwojowego.<sup>4</sup>

Podstawowym założeniem edukacji integracyjnej dzieci pełnosprawnych i niepełnosprawnych jest uznanie indywidualności każdego dziecka oraz dostrzeganie w niej wartości pozytywnych. Rozpoznawanie i zaspokajanie specyficznych potrzeb edukacyjnych musi dotyczyć wszystkich dzieci – zarówno tych z zaburzeniami i defektami rozwojowymi, jak i przeciętnych oraz wybitnie zdolnych. Wobec tego zwraca się uwagę na relatywność pojęcia „specjalne potrzeby edukacyjne” i podkreśla jego interakcyjny charakter. Potrzeby edukacyjne traktuje się jako zagadnienie związane z realizacją programu, a więc jako wynik

---

<sup>1</sup> W. Walkowska, B. Gągorowski, *Założenia i bariery kształcenia integracyjnego*, 2014 r., s.109

<sup>2</sup> M. Muszyński, *Edukacja i uczenie się – wokół pojęć*, Uniwersytet Łódzki, Rocznik Andrologiczny 2014r. s.79

<sup>3</sup> [https://pl.wikipedia.org/wiki/Integracja\\_w\\_educacji](https://pl.wikipedia.org/wiki/Integracja_w_educacji), DNIA 10.01.2021, GODZ. 14:29, Wikipedia-Internet.

<sup>4</sup> A. Klim-Klimaszewska, *Pedagogika przedszkolna (Nowa podstawa programowa)*, wyd. Erica, Warszawa 2010r., s.123

oddziaływania całego szeregu czynników, szczególnie zaś zadań stawianych uczniowi oraz warunków istniejących w grupie. Podstawy idei edukacji integracyjnej wyrastają z uznania praw osób niepełnosprawnych do bycia traktowanym z szacunkiem równym innym członkom społeczeństwa i do umożliwienia im – dzięki odpowiedniemu wsparciu i kształceniu – maksymalnego i normalnego funkcjonowania w społeczeństwie. Najważniejszy katalog praw uznający podmiotowość dziecka, a zarazem podkreślający zasadę dobra dziecka, równości i poszanowania jego praw został zawarty w ONZ-owskiej Konwencji o prawach dziecka z 1989 r. Jeszcze bardziej wyraziście prawa dziecka niepełnosprawnego do pełnego uczestnictwa i równych szans w życiu społecznym formułuje Deklaracja z Salamanki uchwalona na światowej konferencji dotyczącej edukacji specjalnej (Hiszpania, 7-10.06.1994 r.), w której podkreśla się, że:

- każde dziecko ma fundamentalne prawo do nauki i należy dać mu szansę osiągnięcia i utrzymania odpowiedniego poziomu kształcenia;
- każde dziecko ma indywidualne cechy charakterystyczne, zainteresowania, zdolności i potrzeby w zakresie nauczania;
- systemy oświaty powinny być tworzone, a programy edukacyjne wdrażane z uwzględnieniem dużego zróżnicowania tych cech charakterystycznych i potrzeb;
- dzieci posiadające specjalne potrzeby edukacyjne muszą mieć dostęp do zwykłych szkół, które powinny przyjąć je w ramach prowadzenia nauczania stawiającego dziecko w centrum zainteresowania i mogącego zaspokoić jego potrzeby;
- zwykle szkoły o tak otwartej orientacji są najskuteczniejszym środkiem zwalczania dyskryminacji, tworzenia przyjaznych społeczności, budowania otwartego społeczeństwa oraz wprowadzania w życie edukacji dla wszystkich; co więcej zapewniają one odpowiednie wykształcenie większości dzieci oraz poprawiają skuteczność, a także efektywność kosztową całego systemu oświaty (Deklaracja z Salamanki 1994, VIII).<sup>5</sup>

„Celem nauczania integracyjnego jest przede wszystkim umożliwienie osobom z niepełnosprawnością prowadzenia życia w takich samych warunkach, jakie mają członkowie innych grup społecznych. Zadaniem nauczania integracyjnego jest:

- integracja dzieci niepełnosprawnych i pełnosprawnych w naturalnym środowisku rówieśniczym,
- kształtowanie wzajemnej tolerancji i akceptacji,

---

<sup>5</sup> J. Brągiel, P. Kaniok, *Edukacja integracyjna w percepcji rodziców*, Wyd. UO, Opole 2014r., s.63

- nauczanie wielopoziomowe w ramach wspólnego programu nauczania poprzez: dostosowanie programu nauczania do potrzeb i możliwości każdego ucznia w zakresie treści i metod oraz tempa uczenia się poszczególnych dzieci (indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny– IPET),
- aktywizacja dzieci poprzez zastosowanie metod opartych na współpracy, gdzie pomimo różnic ujawniają się podobne wartości i potrzeby,
- tworzenie sytuacji dających możliwość twórczego rozwoju dziecka poprzez różnorodną działalność,
- stymulowanie rozwoju dziecka niepełnosprawnego i przygotowywanie go do przyszłego samodzielnego włączenia się w życie społeczne, poprzez zrozumienie swojej odrębności,
- kształtowanie postaw prospołecznych wobec osób niepełnosprawnych, a także takich postaw osób niepełnosprawnych w stosunku do osób pełnosprawnych”.<sup>6</sup>

Idea edukacji integracyjnej jest realizowana począwszy od tworzenia przedszkoli integracyjnych, w których dzieci mają szansę możliwie najwcześniej podczas zabawy wyrobić w sobie wrażliwość na potrzeby innej osoby, poprzez udział dzieci niepełnosprawnych w zwykłych szkołach różnego szczebla.<sup>7</sup> Analizując literaturę dotyczącą edukacji integracyjnej, można dostrzec, że coraz częściej termin dziecko niepełnosprawne zastępowany jest określeniem dziecko ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Przy MEN powstał Zespół ds. Reformy Systemu Kształcenia Uczniów ze Specjalnymi Potrzebami Edukacyjnymi (SPE), który wyjaśnia, że przez specjalne potrzeby edukacyjne rozumie się potrzeby, które w toku rozwoju dzieci i młodzieży wynikają z ich niepełnosprawności lub powstają z innych przyczyn trudności w uczeniu się (definicja Zespołu ds. Reformy Systemu Kształcenia Uczniów ze SPE).<sup>8</sup> Potrzeby te określa się na podstawie wcześniej ustalonej skali w odniesieniu do tego, jak dziecko sobie radzi na tle rówieśników, a owe problemy z nauką wymagają zastosowania specjalnego podejścia edukacyjnego, dlatego dzieci te powinny być nauczane przez specjalistyczną kadrę pedagogiczną, a nauczanie powinno być realizowane w odpowiednich warunkach.<sup>9</sup>

Bardzo ważna jest wspólna edukacja dzieci niepełnosprawnych z dziećmi pełnosprawnymi już w przedszkolu, ponieważ pedagogika przedszkolna łączy teorię

<sup>6</sup> M. Buchnat, *Formy organizacji dziecka z lekką niepełnosprawnością intelektualną, a jego kompetencje społeczne*. Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2015, s.61.

<sup>7</sup> B. Górnicka, *Ośrodki szkolno-wychowawcze, [w:] Formy opieki, wychowania i wsparcia w zreformowanym systemie pomocy społecznej*, red. J. Brągiel, S. Badora, Wyd. UO, Opole. 2005r, s.382

<sup>8</sup> M. Kosiorek, *Pedagogika autorytarna, a podejście włączające w procesie kształcenia ucznia ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi*, „Przegląd Badań Edukacyjnych” nr 1-2., 2010r, s.144

<sup>9</sup> M. Bogdanowicz. , *Specyficzne trudności w czytaniu i pisaniu u dzieci - nowa definicja i miejsce w klasyfikacjach międzynarodowych*, „Psychologia Wychowawcza” nr 1.,1996r.

z praktyką wychowania przedszkolnego oraz obejmuje cały zakres działalności przedszkola, którego zadaniem jest wszechstronne wychowanie dzieci, zapewnienie im opieki i prawidłowego rozwoju, przygotowanie do szkoły oraz współpraca z rodziną i środowiskiem. W ścisłym związku z istotą systemu wychowania pozostaje konieczność uwzględnienia akceleracji rozwoju dziecka. Warunki życia współczesnych dzieci sprawiają, że przyspieszony jest ich rozwój fizyczny oraz rozwój w zakresie zasobu pojęć i wiadomości. Istotne jest równoległe stosowanie w toku procesu edukacji poznania przez dziecko świata i ludzi oraz przeżywania emocjonalnego i kształtowania postaw społeczno-moralnych. Tak więc, konieczne jest integrowanie treści wszystkich dziedzin wychowania przedszkolnego, a służą temu wszelkie formy pracy, które są koncentrowane wokół działalności dzieci pełnosprawnych i niepełnosprawnych, gdyż integrujące treści są dopasowane do ich właściwości psychofizycznych.<sup>10</sup>

„Dziecko spędza czas w przedszkolu nie tylko w celu wykonywania czynności związanych z przygotowaniem do nauki szkolnej, ale także w celu usprawniania wielostronnych umiejętności, które wykorzystuje w wykonywaniu licznych i różnorodnych zadań, poznaje czynności, które ma opanować w sytuacjach naturalnych, występujących w codziennym życiu”.<sup>11</sup>

Do pozytywnych aspektów edukacji integracyjnej dzieci niepełnosprawnych z dziećmi pełnosprawnymi zaczynającej się już w przedszkolu zaliczamy między innymi:

- możliwość lepszego rozwoju w normalnym otoczeniu dla uczniów z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego,
- wychowanie bez podziałów i uprzedzeń,
- wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci pełnosprawnych i niepełnosprawnych,
- „wyrównywanie braków w sferze intelektualnej” oraz „stymulację rozwoju emocjonalno-społecznego”<sup>12</sup>
- lepsza komunikacja i porozumiewanie się z otoczeniem przez dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych,
- pokonywanie lęku przed rówieśnikami i aktywnego uczestniczenia w zabawach z nim,
- coraz lepsze funkcjonowanie na zajęciach dzieci z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego,

---

<sup>10</sup> A. Klim-Klimaszewska, *Pedagogika przedszkolna (Nowa podstawa programowa)*, wyd. Erica, Warszawa 2010r., s.124

<sup>11</sup> Tamże, s.125

<sup>12</sup> J. Brągiel, P. Kaniok, *Edukacja integracyjna w percepcji rodziców*, Wyd. UO, Opole 2014r., s.73

- „integracja dziecka z orzeczeniem o specjalnych potrzebach edukacyjnych sprzyja rozwojowi jego niezależności i korzystnie wpływa na pełnosprawnych uczniów przez:

- uczenie tolerancji dla osób niepełnosprawnych i ich akceptacja,
- wyrabianie szacunku i empatii do niepełnosprawnych,
- kształtowanie wrażliwości na potrzeby innych osób, naukę pomagania im oraz pocieszania, gdy są smutne,
- a także ochrony i pomocy przed wyrządzeniem im krzywdy przez dzieci, które nie rozumieją niepełnosprawności, inności”<sup>13</sup>

- zwiększenie aktywności rodziców w zakresie wzajemnej współpracy z przedszkolem oraz specjalistami pracującymi w placówce,

- zwiększenie liczby specjalistów zatrudnionych w przedszkolu zgodnie z potrzebami uczniów z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego,

- wypracowanie jasnych i precyzyjnych sposobów oceniania uczniów niepełnosprawnych,

- zwiększenie zaufania i zmniejszenie obaw rodziców dzieci zdrowych, które podejmują naukę w grupach integracyjnych,

- likwidację barier mentalnych zarówno w środowisku lokalnym, jak i grona pedagogicznego,

- doskonalenie nauczycieli w celu wspierania uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych.

Na pozytywne konsekwencje dobrego kontaktu dzieci niepełnosprawnych z pełnosprawną grupą dzieci zwraca uwagę Minczakiewicz, stwierdzając, że „kontakt ten pozwala im zachować równowagę psychiczną i przechodzić przez poszczególne etapy życia społecznego, co w późniejszym okresie pozwoli im znacznie lepiej radzić sobie w trudnych sytuacjach”<sup>14</sup>. „Każde dziecko mimo niepełnosprawności danego organu czy funkcji pragnie być tak jak inne dzieci kochane i akceptowane, pragnie odnosić w szkole sukcesy, być uznawane w grupach koleżeńskich, móc aktywnie uczestniczyć w tych wszystkich zabawach i zajęciach, w których uczestniczą jego pełnosprawni koledzy. Szansę na realizację tej potrzeby daje im edukacja integracyjna”<sup>15</sup>.

Najpoważniejszymi barierami utrudniającymi edukację integracyjną dzieci pełnosprawnych i niepełnosprawnych jest:

- kumulacja w jednym zespole kilkorga dzieci z zaburzeniami zachowania,

---

<sup>13</sup> J. Brągiel, P. Kaniok, *Edukacja integracyjna w percepcji rodziców*, Wyd. UO, Opole 2014r., s.73

<sup>14</sup> E. Minczakiewicz *Idea integracji w praktyce*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” nr 2.2000r., s.5.

<sup>15</sup>A. Maciarz , *Uczniowie niepełnosprawni w szkole powszechnej*, WSiP, Warszawa.1992, s.14

- trudności z integracją dzieci ze Spektrum Autyzmu, z Zespołem Aspergera oraz znacznym upośledzeniem umysłowym i z grupą zdrowych rówieśników,
- brak dostatecznego wsparcia metodycznego i darmowych specjalistycznych szkoleń ze strony Ministerstwa Edukacji Narodowej,
- potrzeba poświęcania przez nauczyciela dzieciom ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi większej ilości czasu niż to możliwe,
- prawdopodobieństwo izolowania dziecka ze Spektrum Autyzmu lub z Zespołem Aspergera ze względu na niepożądane zachowania w grupie.

„Znaczny procent dzieci niepełnosprawnych mających przeciętny poziom inteligencji przyznaje, że często ma trudności w nawiązywaniu kontaktów z rówieśnikami, podobnie jak uczniowie z opóźnionym rozwojem umysłowym. Najczęstszą przyczyną trudności w nawiązywaniu kontaktów społecznych z rówieśnikami przez dzieci z różnymi niepełnosprawnościami jest obawa przed odrzuceniem.(...) Mimo stworzonych możliwości nawiązywania więzi społecznych ze zdrowymi dziećmi liczna rzesza uczniów niepełnosprawnych, a w szczególności dzieci z opóźnionym rozwojem umysłowym, nie nawiązuje kontaktów z dziećmi pełnosprawnymi. Często odczuwają one brak akceptacji i sympatii ze strony rówieśników”.<sup>16</sup>

„Do negatywnych stron wspólnej edukacji rodzice mający dzieci pełnosprawne zaliczyli: „lęk dzieci zdrowych przed nietypowymi zachowaniami dzieci niepełnosprawnych”, „utrudnienia w prowadzeniu zajęć przez trudne zachowania dzieci niepełnosprawnych” i „ograniczenie czasowe na efektywne oddziaływania zarówno wobec dzieci sprawnych i niepełnosprawnych”. Wśród propozycji mających poprawić efektywność pracy w klasach integracyjnych rodzice zgłaszali konieczność specjalistycznego doształcania nauczycieli”.<sup>17</sup>

Stwierdza się, że pozycja ucznia niepełnosprawnego zależna jest zarówno od rodzaju niepełnosprawności, jak i od jego cech osobowych. Dzieci niepełnosprawne, ale bez zaburzeń w zachowaniu są w pełni akceptowane i traktowane na równych prawach z pozostałymi uczniami. Są również włączane we wszystkie sprawy życia grupy. Natomiast uczniowie niepełnosprawni z zaburzeniami w rozwoju umysłowym i zaburzeniami w zachowaniu, ze względu na swoje cechy osobowe takie jak kłótność, agresywność, zajmują zwykle pozycje niższe i funkcjonują z reguły na obrzeżach życia grupy, w pewnej izolacji. Są odsuwane od istotnych dla większości uczniów problemów, a ich zachowania często

<sup>16</sup>E. Wiśniewska, *Realizacja potrzeby kontaktu dziecka niepełnosprawnego z dzieckiem zdrowym w warunkach szkoły integracyjnej*, „Chowanna” nr 11., 2009, s.166

<sup>17</sup> J. Brągiel, P. Kaniok, *Edukacja integracyjna w percepcji rodziców*, Wyd. UO, Opole 2014r., s.73

nie są akceptowane. Niskie pozycje zajmują dzieci z wadami wymowy i zaburzeniami słuchu, ponieważ stanowią utrudnienie w procesie porozumiewania się z rówieśnikami.<sup>18</sup>

Przedstawione treści pokazują, że edukacja integracyjna realizowana na poziomie przedszkolnym w percepcji rodziców jest pozytywna, gdyż kształtowane są pozytywne postawy dzieci pełnosprawnych wobec ich niepełnosprawnych kolegów. Pozwala to mieć nadzieję, że przyszłe pokolenia młodych staną się najważniejszymi kreatorami zmiany sytuacji społecznej osób niepełnosprawnych.<sup>19</sup>

W naszym przedszkolu, którym pracuję zajmujemy się edukacją dzieci pełnosprawnych oraz dzieci z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego między innymi: ze Spektrum Autyzmu, z Zespołem Aspergera, niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, z Zespołem Downa, Afazją z niepełnosprawnością ruchową. Praca w przedszkolu integracyjnym daje mi możliwości wszechstronnego rozwoju wszystkich dzieci, a atmosfera panująca w nim sprzyja akceptacji każdego dziecka, przeciwdziała izolacji społecznej i nietolerancji wobec odmienności.

#### Bibliografia:

1. Bogdanowicz M., *Specyficzne trudności w czytaniu i pisaniu u dzieci - nowa definicja i miejsce w klasyfikacjach międzynarodowych*, „Psychologia Wychowawcza” nr 1.,1996r.
2. Brągiel J., Kaniok P., *Edukacja integracyjna w percepcji rodziców*, Wyd. UO, Opole 2014r.,
3. Buchnat M., *Formy organizacji dziecka z lekką niepełnosprawnością intelektualną, a jego kompetencje społeczne*. Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2015,
4. Górnicka B., *Ośrodki szkolno-wychowawcze, [w:] Formy opieki, wychowania i wsparcia w zreformowanym systemie pomocy społecznej*, red. J. Brągiel, S. Badora, Wyd. UO, Opole. 2005r,
5. Klim-Klimaszewska A., *Pedagogika przedszkolna (Nowa podstawa programowa)*, wyd. Erica, Warszawa 2010r.,

---

<sup>18</sup> I. Rudek, *Tolerancja dzieci wobec niepełnosprawnych rówieśników*, „Auxilium Sociale” nr 1(33).2005r., s.165.

<sup>19</sup> J. Brągiel, P. Kaniok, *Edukacja integracyjna w percepcji rodziców*, Wyd. UO, Opole 2014r., s.74

6. Kosiorek M., *Pedagogika autorytarna, a podejście włączające w procesie kształcenia ucznia ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi*, „Przegląd Badań Edukacyjnych” nr 1-2., 2010r,
7. Maciarz A., *Uczniowie niepełnosprawni w szkole powszechnej*, WSiP, Warszawa.1992,
8. Minczakiewicz E., *Idea integracji w praktyce*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” nr 2.2000r.,
9. Muszyński M., *Edukacja i uczenie się – wokół pojęć* , Uniwersytet Łódzki, Rocznik Androgogiczny 2014r.
10. Rudek I., *Tolerancja dzieci wobec niepełnosprawnych rówieśników*, „Auxilium Sociale” nr 1(33).2005r.,
11. Walkowska W., Gągorowski B, *Założenia i bariery kształcenia integracyjnego*, 2014 r.
12. Wiśniewska E., *Realizacja potrzeby kontaktu dziecka niepełnosprawnego z dzieckiem zdrowym w warunkach szkoły integracyjnej*, „Chowanna” nr 11., 2009,
13. [https://pl.wikipedia.org/wiki/Integracja\\_w\\_edukacji](https://pl.wikipedia.org/wiki/Integracja_w_edukacji), dnia 10.01.2021r., godz.14:29,Wikipedia-Internet.

Opracowała:

Barbara Kontowicz, Juszkowo